

LIETUVOS RESPUBLIKOS ŠVIETIMO IR MOKSLO MINISTRAS

**Į S A K Y M A S
DĖL DVIKALBIO KURČIŲJŲ UGDYMO SAMPRATOS PATVIRTINIMO**

2007 m. sausio 15 d. Nr. ISAK-65
Vilnius

Įgyvendindama Specialiojo ugdymo paslaugų programos, patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. lapkričio 22 d. nutarimu Nr. 1475 (Žin., 2004, Nr. [170-6263](#)), 16.2.5 punktą, t v i r t i n u Dvikalbio kurčiųjų ugdymo sampratą (pridedama).

ŠVIETIMO IR MOKSLO MINISTRĖ

ROMA ŽAKAITIENĖ

SUDERINTA

Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos
2007-01-04 raštu Nr. 10-(4.2-14)-47

PATVIRTINTA

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo
ministro 2007 m. sausio 15 d. įsakymu
Nr. ISAK-65

DVIKALBIO KURČIŲJŲ UGDYMO SAMPRATA

I. BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Dvikalbio kurčiųjų ugdymo sampratos (toliau – Samprata) paskirtis – apibrėžti kurčiųjų dvikalbystę, dvikalbį kurčiųjų ugdymą ir jo būtinumą, principus, tikslą, uždavinius ir dvikalbio kurčiųjų ugdymo organizavimą.

2. Šioje Sampratoje vartojamos sąvokos:

Daktilinė kalba – žodinės kalbos forma, kai raidės perteikiamos pirštų abėcėlės ženklais.

Dvikalbystė – tai dviejų kalbų mokėjimas ir reguliarus vartojimas. Dvikalbystė kurčiųjų ugdyme reiškia, kad kurtiesiems vaikams lietuvių gestų kalba yra pirmoji kalba, o lietuvių kalba, kurią jie išmoka vėliau, yra antroji. Antrosios kalbos mokoma kaip užsienio kalbos. Lietuvių gestų kalba yra mokymo bei bendravimo kalba, taip pat mokykloje tai yra ir mokomasis dalykas.

Dvikalbis kurčiųjų ugdymas – mokymas, lavinimas, įgūdžių, gebėjimų ir vertybinių nuostatų formavimas vartojant gestų kalbą, kuria kalba kurčiųjų bendruomenė, ir žodinę (rašytinę ir sakytinę) kalbą, kurią vartoja girdintieji. Lietuvoje tai yra lietuvių gestų kalba ir lietuvių (valstybinė) kalba.

Dvikalbio kurčiųjų ugdymo metodas – kurčiųjų mokymo būdas, kai ugdymo procese vartojamos dvi kalbos: lietuvių gestų kalba kaip pirmoji kalba ir žodinė lietuvių kalba (dažniausiai rašytinė jos forma) kaip antroji kalba ir jos mokoma kaip valstybinė.

Gestų kalba – kurčiųjų gimtoji kalba, kurios pirminė forma yra rodoma gestais.

Kalkinė gestų kalba – žodinės kalbos forma, kai žodžiai perteikiami gestais remiantis žodinės kalbos gramatika.

Kurčiųjų dvikalbystė – tai gestų kalbos ir žodinės kalbos mokėjimas ir reguliarus vartojimas, sudarantis pagrindą kurčio vaiko pažintinei, kalbinei ir emocinei raidai. Tai yra būdas patenkinti pagrindinius socialinius poreikius.

Kurčiasis dvikalbis – kurčias asmuo, kuris moka ir vartoja mažiausiai dvi kalbas: gestų kalbą ir rašytinę žodinę (girdinčiųjų daugumos) kalbą.

Kurtumas – tai labai silpna klausos ar visiškai jos nebuvimas, kai net klausos aparatas nepadeda suprasti sakytinės kalbos ir yra veiksnys, ribojantis visas asmenybės gyvenimo sritis.

Sakytinė kalba – žodinės kalbos forma perteikiama žodžiu.

Surdopedagogas – pedagogas, ugdantis ir mokantis kurčiuosius ir neprigirdinčiuosius.

Totalioji komunikacija – lietuvių kalba besiremiančių komunikacijos būdų – kalbėjimo, skaitymo iš lūpų, skaitymo, rašymo, klausos likučių naudojimo, kalkinės gestų kalbos – visuma.

Žodinė kalba – girdinčiųjų vartojama kalba, kurios pirminė forma yra sakytinė.

3. Sampratoje išdėstytos nuostatos, taikomos ankstyvajam ugdymui, neformaliajam ikimokykliniam ir priešmokykliniam ugdymui, formaliajam kurčiųjų ugdymui pagal pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programas.

4. Į sampratą atsižvelgiama rengiant ir atnaujinant kurčiųjų ugdymą reglamentuojančius dokumentus (ugdymo programas, bendruosius ugdymo planus, mokyklų finansavimo, pedagogų rengimo, perkvalifikavimo, kvalifikacijos tobulinimo programas ir kt.).

II. SITUACIJOS ANALIZĖ

5. Iki 20 amžiaus 8 dešimtmečio pasaulyje nacionalinės gestų kalbos buvo laikomos ne kalbomis, bet primityviomis mimikos ir gestikuliacijos sistemomis.

6. 20 amžiaus 9 dešimtmetyje daugelyje Europos valstybių imta pripažinti gestų kalbas.

7. 1991 m. Pasaulio kurčiųjų federacijos kongrese buvo rekomenduota sudaryti galimybes kurtiems vaikams ugdytis dvikalbiu kurčiųjų ugdymo metodu, t. y. mokytis nacionalinės kalbos savo gimtosios gestų kalbos pagrindu. Pasaulinė patirtis rodo, kad kurtieji, ugdomi žodiniu arba totaliosios komunikacijos metodu, dažniau susiduria su sunkumais siekdami įgyti išsilavinimą ir profesiją, nei tie, kurie buvo ugdomi šiuo metodu. Bendravimas gestų kalba pamokoje leidžia padidinti mokymo informacijos apimtį, geriau įsisavinti mokymo turinį. Pedagoginės dvikalbystės aplinka suteikia galimybių mokyklai persiorientuoti į kurčią vaiką kaip į pagrindinį ugdymo proceso subjektą, nes leidžia labiau atsižvelgti į jo asmenines ypatybes ir poreikius, tarp jų – ir į gestų kalbos vaidmenį jo gyvenime.

8. Europos Sąjungos pasirinkta kryptis – specialiųjų poreikių turinčių asmenų lygių galimybių ugdytis ir švietimo sistemos prieinamumo užtikrinimas. Siekiama, kad kuo daugiau specialiųjų poreikių turinčių mokinių ugdytųsi drauge su bendraamžiais. Tačiau pripažįstama, kad dėl specifinės kurčiųjų komunikacijos tinkamesnė jų ugdymo forma yra specialioji mokykla, kuri gali sutelkti reikiamas paslaugas ir puoselėti kurčiųjų kultūrą.

9. Lietuvos gyventojų ir būsto surašymo duomenimis, 2001 metais Lietuvoje gyveno 8636 kurtieji, iš jų 7677 suaugusieji ir 959 vaikai iki 15 metų.

10. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. gegužės 4 d. nutarimu Nr. 630 „Dėl kurčiųjų gestų kalbos pripažinimo gimtąja kalba“ (Žin., 1995, Nr. [38-948](#)) gestų kalba pripažinta kurčiųjų gimtąja kalba, ši nuostata yra įtvirtinta ir Lietuvos Respublikos neįgalųjų socialinės integracijos įstatymo (Žin., 1991, Nr. [36-969](#); 2004, Nr. 83-2983) 4 straipsnyje.

11. Yra dvi lietuvių gestų kalbos vartotojų grupės: pirmoji – asmenys, kurti nuo gimimo, kuriems lietuvių gestų kalba yra pirmoji, jos pagrindu jie mokosi lietuvių kalbos; antroji – apkurtę asmenys, kurčiųjų artimieji, girdintys mokytojai, kiti specialistai, kurių pirmoji išmokta kalba yra lietuvių, jos pagrindu jie mokomi lietuvių gestų kalbos. Lietuvių gestų kalbos mokymo metodologija šioms grupėms skirtinga.

12. Dvikalbis kurčiųjų ugdymas nebuvo visuotinai įgyvendintas dėl šių priežasčių:

12.1. nepakankamai buvo ištirta ir sunorminta lietuvių gestų kalba;

12.2. trūko specialiųjų mokymo priemonių gestų kalbai mokyti;

12.3. nepakankamai veiksmingai veikė ankstyvosios specialiosios pedagoginės ir psichologinės pagalbos šeimoms, auginančioms kurčius vaikus, sistema;

12.4. sąlygos kurtiems vaikams ir jų girdintiems tėvams išmokyti lietuvių gestų kalbą iki vaikams pradėdant lankyti mokyklą buvo nepakankamos;

12.5. ugdymo planuose kurčiųjų ir neprigirdinčiųjų mokykloms buvo numatytas nepakankamas valandų skaičius lietuvių gestų kalbai mokyti;

12.6. nebuvo parengtos pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programos pritaikytos kurtiesiems ugdyti dvikalbiu ugdymo metodu;

12.7. nebuvo parengtos metodinės rekomendacijos dėl kurčiųjų ugdymo dvikalbiu ugdymo metodu;

12.8. mokyklose nebuvo įrengti lietuvių gestų kalbos kabinetai;

12.9. trūko lietuvių gestų kalbos mokytojų, kurių gimtoji kalba yra gestų kalba;

12.10. nebuvo parengtos metodinės rekomendacijos dėl ugdymo metodų (neišskiriant dvikalbio ugdymo) tėvams, auginantiesiems vaikus, turinčius klausos sutrikimų;

12.11. nebuvo mokslininkų, dirbančių kurčių vaikų didaktikos srityje;

12.12. surdopedagogai turėjo mažai galimybių išmokyti lietuvių gestų kalbos.

13. Dėl minėtų priežasčių šiuo metu Lietuvos kurčiųjų ugdyme vyrauja totalioji komunikacija, kurios pagrindą sudaro kalkinė gestų kalba. Ši kalbos forma yra tinkama tik tiems klausos negalią turintiems asmenims, kurių gimtoji kalba yra lietuvių kalba, t. y. apkurtiesiems ir kai kuriems neprigirdintiems. Kurtiesiems, kurių gimtoji kalba yra lietuvių gestų kalba, kalkinė gestų kalba yra sunkiai suprantama ir daro neigiamą poveikį kalbos mokymuisi.

14. Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintos programos, įgyvendinamos pastarąjį dešimtmetį, sudaro prielaidas ne tik plėtoti lietuvių gestų kalbos tyrimą, lietuvių gestų kalbos vertimo paslaugų prieinamumą, bet ir žymiai pagerinti kurčiųjų švietimo paslaugų kokybę:

14.1. 1998–2003 metais buvo vykdoma Valstybinė gestų kalbos vartojimo programa, patvirtinta bendru Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro bei Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 1998 m. gegužės 13 d. įsakymu Nr. 740/93 (Žin., 1998, Nr. [47-1300](#)). Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro ir Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2004 m. sausio 12 d. įsakymu Nr. A1-8/ISAK-10 (Žin., 2004, Nr. [10-266](#)) pratęstas Valstybinės gestų kalbos vartojimo programos įgyvendinimas 2004 metais. Vienas pagrindinių šios programos uždavinių buvo sukurti efektyvią, Lietuvos Respublikos sąlygas ir tarptautinius standartus atitinkančią gestų kalbą, tinkamą vartoti socialinėje, ekonominėje, politinėje, švietimo, kultūros, sporto, visuomenės informavimo ir kitose gyvenimo srityse;

14.2. Specialiojo ugdymo paslaugų teikimo programa buvo patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. lapkričio 22 d. nutarimu Nr. 1475 (Žin., 2004, Nr. [170-6263](#)). Jos tikslas – padidinti mokymosi prieinamumą specialiųjų poreikių asmenims;

14.3. Lietuvių gestų kalbos vartojimo ir vertėjų paslaugų teikimo 2005–2008 metų programa buvo patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. rugpjūčio 17 d. nutarimu Nr. 896 (Žin., 2005, Nr. [101-3745](#)). Įgyvendinant šią programą siekiama kurčiuosius integruoti į visuomenę ir mažinti jų socialinę atskirtį.

III. SAMPRATOS TIKSLAS IR UŽDAVINIAI

15. Kurčiųjų dvikalbio ugdymo tikslas – visapusiškai ugdyti kurčią asmenį kaip dvikalbę asmenybę.

16. Kurčiųjų dvikalbio ugdymo uždaviniai:

16.1. Sudaryti sąlygas kurtiems vaikams išmokti lietuvių gestų kalbos iki pradedant vaikams lankyti mokyklą;

16.2. sudaryti sąlygas kurtiesiems mokykloje mokytis lietuvių gestų kalbos kaip gimtosios kalbos ir lietuvių (valstybinės) kaip antrosios kalbos;

16.3. užtikrinti mokytojų pasirengimą ugdyti įvairaus amžiaus kurčiuosius asmenis jų gimtąja lietuvių gestų kalba;

16.4. sudaryti bendravimo aplinką, palankią kurtiesiems ugdytis dvikalbiu metodu.

IV. DVIKALBIO KURČIŲJŲ UGDYMO ORGANIZAVIMAS

17. Dvikalbis kurčiųjų ugdymas grindžiamas kurčio vaiko teise siekti išsilavinimo gimtąja gestų kalba remiantis šiomis nuostatomis:

17.1. gestų kalba yra pradinė ir pagrindinė kurčiojo mąstymo, bendravimo ir ugdymo priemonė;

17.2. kurčias asmuo bendrauja ir yra mokomas dviem kalbomis – lietuvių gestų kalba ir lietuvių kalba;

17.3. abi kalbos ugdymo procese yra lygiavertės;

17.4. lietuvių kalbos mokoma kaip antrosios kalbos pagal lietuvių (valstybinės) kalbos kurtiesiems programą ir kurtiesiems pritaikytą metodiką.

18. Dvikalbiam kurčiųjų ugdymui būtina sąlyga yra palankios komunikacinės aplinkos sudarymas:

18.1. kurčių suaugusiųjų, kuriems lietuvių gestų kalba yra gimtoji, įdarbinimas;

18.2. įvairių mokymo priemonių gestų kalba rengimas ir naudojimas;

18.3. vaizdo ir kompiuterinės įrangos naudojimas.

19. Kalkinė gestų kalba gali būti vartojama ugdant asmenis, kuriems ši komunikavimo forma palengvina žodinės kalbos mokymąsi (neprigirdinčiuosius ir apkurtusius vyresniame amžiuje).

20. Ugdymo procesas organizuojamas atsižvelgiant į kalbos raidos dėsningumus ir ypatybes, vaiko socialinę ir kultūrinę patirtį, sudaromos natūralios lietuvių gestų kalbos ugdymo ir kalbinės raiškos sąlygos.

21. Klausos sutrikimų turintiems vaikams ir jų tėvams (ar globėjams) specialioji pedagoginė pagalba gali būti teikiama namuose, mokyklose, sveikatos priežiūros įstaigose ir kitose institucijose, vadovaujantis Specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo specialiuųjų poreikių ikimokyklinio amžiaus vaikams namuose tvarka, patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro ir Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2000 m. liepos 5 d. įsakymu Nr. 916/385 (Žin., 2000, Nr. [66-2004](#)), Specialiojo ugdymo skyrimo tvarka, patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2000 m. rugpjūčio 17 d. įsakymu Nr. 1056 (Žin., 2000, Nr. [71-2214](#)), Asmens specialiuųjų ugdymosi poreikių įvertinimo tvarka, patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro, Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro ir Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2000 m. spalio 4 d. įsakymu Nr. 1221/527/83 (Žin., 2000, Nr. [85-2608](#)), Specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo tvarkos aprašu, patvirtintu Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2004 m. birželio 3 d. įsakymu Nr. ISAK-838 (Žin., 2004, Nr. [92-3385](#)), Švietimo pagalbos ikimokyklinio amžiaus vaiką namuose auginančiai šeimai teikimo tvarkos aprašu, patvirtintu Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2004 m. birželio 4 d. įsakymu Nr. ISAK-842 (Žin., 2004, Nr. [94-3451](#)), Vaikų raidos sutrikimų ankstyvosios reabilitacijos antrinio ir tretinio lygio paslaugų organizavimo principų, aprašymo ir teikimo reikalavimais, patvirtintais Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2000 m. gruodžio 14 d. įsakymu Nr. 728 (Žin., 2000, Nr. [109-3488](#)).

22. Vaikams, turintiems klausos sutrikimų, nuo gimimo iki trejų metų ir jų tėvams (ar globėjams) specialiosios pagalbos teikimą namuose arba specialųjį ugdymą ikimokyklinėje ugdymo įstaigoje skiria pedagoginė psichologinė tarnyba, kuri yra įvertinusi specialiuosius ugdymosi poreikius. Ankstyvasis kurčių vaikų ugdymas yra ypač svarbus, nes gestų kalba yra vienintelė ankstyvojo amžiaus kurtiems vaikams lengvai išmokstama kalba, o laikotarpis nuo gimimo iki trejų metų yra sensitivity periodas vaikų kalbos raidai.

23. Vaikams, turintiems klausos sutrikimų, nuo trejų iki šešerių-septynerių metų specialiosios pagalbos teikimą namuose arba specialųjį ugdymą ikimokyklinėje ugdymo įstaigoje skiria pedagoginė psichologinė tarnyba, kuri yra įvertinusi specialiuosius ugdymosi poreikius.

24. Mokyklos, vykdančios ikimokyklinio ugdymo programas, rengia individualų paramos šeimai planą. Specialioji pedagoginė pagalba teikiama kurčiam vaikui remiantis ankstyvojo ugdymo programomis ir konsultuojant tėvus ir (arba) vykdant tėvams skirtas suaugusiųjų neformaliojo švietimo programas. Kurti ikimokyklinio amžiaus vaikai ugdomi kartu su šeima; šeima ir giminės yra integrali kurčiųjų vaikų ugdymo proceso dalis.

25. Ikimokyklinis kurčių vaikų ugdymas orientuotas į vaiko prigimtinių, kultūros, taip pat etninių, socialinių, pažintinių ir specialiųjų poreikių tenkinimą. Specialiuosius kurčiųjų vaikų poreikius sudaro lietuvių gestų kalbos mokymasis, komunikacinė gestų kalbos aplinka, klausos lavinimas, žodyno kaupimas. Klausos sutrikimų turintys ikimokyklinio amžiaus vaikai ugdomi, remiantis bendrosiomis programomis. Specialiąją pedagoginę pagalbą kurtiems ir neprigirdintiems vaikams teikia surdopedagogas.

26. Priešmokyklinis kurčiųjų ugdymas vykdomas pagal Bendrąją priešmokyklinio ugdymo ir ugdymosi programą, patvirtintą Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2002 m. birželio 24 d. įsakymu Nr. 1147 (Žin., 2003, Nr. [5-214](#)). Kurtiems vaikams ugdomos būtinos kompetencijos: socialinė, sveikatos saugojimo, pažinimo, komunikavimo ir meninė. Teikiama sisteminga nuolatinė specialioji pedagoginė pagalba, siekianti šių tikslų: gimtosios gestų kalbos ir kultūros puoselėjimo, antrosios kalbos ir turimų gebėjimų plėtros; socialinės adaptacijos bei veiklos visuomenėje įgūdžių diegimo.

27. Priešmokyklinės grupės kurtiems vaikams sudaromos mokyklose, vykdančiose priešmokyklinio ugdymo ir specialiojo ugdymo programas, atsižvelgiant į vaikų specifinius ugdymosi poreikius ir socialinius tėvų užsakymus:

27.1. priešmokyklinėje grupėje ugdoma pagal dvikalbio kurčiųjų ugdymo programas, naudojant specialiąsias mokymo priemones;

27.2. priešmokyklinės grupės pedagogas geba bendrauti gestų ir valstybine kalba.

28. Vykdančios ankstyvojo, ikimokyklinio, priešmokyklinio, pradinio, pagrindinio ir vidurinio

ugdymo programas, būtina kurčių vaikų specialiuosius poreikius tenkinanti ugdymo aplinka, pritaikyta jų vizualiniam kalbos suvokimui ir vizualinei raiškai, metodiškai tinkamai pasirengę surdopedagogai, mokantys lietuvių gestų kalbą.

29. Įgyvendinant pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programas, ugdymo procesas organizuojamas vadovaujantis Samprata, pritaikytą kurtiesiems bendrųjų ugdymo planų, programų ir išsilavinimo standartų reikalavimais, naudojant specialiąsias mokymo priemones, lietuvių kalbos ir lietuvių gestų kalbos programoms sudarant visumą, papildant ir sustiprinant vienai kitą.

V. BAIGIAMOSIOS NUOSTATOS

30. Būtina kurčiųjų dvikalbio ugdymo įgyvendinimo prielaida – kurčiųjų dvikalbio ugdymo tęstinumas, pradedant nuo ankstyvojo ugdymo.

31. Kitos Sampratos įgyvendinimo prielaidos:

31.1. bendradarbiavimo užtikrinimas tarp pirminės sveikatos priežiūros įstaigų, ankstyvosios reabilitacijos tarnybų, pedagoginių psichologinių tarnybų ir kurčiųjų ir neprisigirdinčiųjų ugdymo centrų, teikiant specialiąją pedagoginę, psichologinę, socialinę pedagoginę pagalbą ir informaciją tėvams, auginantiems kurčius vaikus;

31.2. ugdymo turinio pritaikymas ugdymui dvikalbiu metodu:

31.2.1. lietuvių kalbos programos, skirtos dvikalbiui kurčiųjų ugdymui, parengimas;

31.2.2. užsienio kalbos programos, skirtos dvikalbiui kurčiųjų ugdymui, parengimas;

31.2.3. bendrųjų ugdymo planų, skirtų kurčiųjų ir neprisigirdinčiųjų vaikų ugdymui, patikslinimas, didinant lietuvių gestų kalbos pamokų skaičių, įtraukiant kurčiųjų kultūros ir istorijos pamokas;

31.3. lietuvių gestų kalbos mokymo programos mokytojams, surdopedagogams, tėvams, auginantiems kurčius vaikus, parengimas ir palankių sąlygų išmokti lietuvių gestų kalbą sudarymas;

31.4. specialiųjų mokymo priemonių, vadovėlių, skirtų kurtiesiems ir neprisigirdintiesiems, rengimas;

31.5. lietuvių gestų kalbos tyrimo ir norminimo darbų vykdymas;

31.6. surdopedagogų rengimo plėtra.
